

3. Корній Л. Історія української музики. – Ч.І (Від найдавніших часів до середини XVIII ст.). – Київ-Харків-Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 1996. – 314 с.

4. Фільц Б. М. Музичні цеха в Україні (XVI-XIX ст.) // Українське музикознавство. – Вип.17. – К., 1982. – С. 33-45.

5. Энциклопедический музыкальный словарь. – М.: БС.Э, 1991. – 672 с.

УДК 7.071.1:[929 Нижанківський + 378]

Козачук О.С.

МИСТЕЦЬКИЙ ПРОСТІР НЕСТОРА НИЖАНКІВСЬКОГО ДО 120-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

В статтє изложєны материялы, посвященныє одному из представителей музыкальной династии Нижанкивских – Нестору Остаповичу. Рассмотрены основные направления многогранной деятельности украинского музыканта и его творческие контакты с выдающимися представителями отечественной культуры.

Ключевые слова: *Нестор Нижанкивский, композитор, пианист, педагог, музыкально-общественный деятель, творческое окружение.*

The article describes the materials of one of the brightest representatives of the musical dynasty Nyzhankivskih. Consider the basic components of the multifaceted activities of Ukrainian musicians of his creative contacts with outstanding representatives of culture.

Keywords: *Nestor Nizhankivsky, composer, pianist, teacher, and public figure Musical, creative environment.*

«Занадто сильну печать на сторінці української культури витиснув Нестор Нижанківський».

Р.Купчинський

Музичне коріння роду Нижанківських сягає глибин XVII століття: один з його представників Андрій Нижанківський (бл. 1583-1655) три роки навчався у Дж. Фрескобальді, служив органістом у церкві св. Петра в Римі, а згодом – у костьолі Домініканців у Кракові.

Творча діяльність Остапа Йосиповича Нижанківського – відомого українського композитора і диригента кінця XIX - початку XXст. – нерозривно пов'язана з культурним життям Галичини. Вже на той час, один з перших і ревних послідовників Миколи Лисенка в Галичині, він «...був оточений німбом композиторської слави». Він також відомий: заснуванням «Музикальної бібліотеки», першого нотного видавництва в Галичині, в якому вперше у краю були видані опуси М. Лисенка; тріумфальними виступами з львівським «Бояном» у Празі та Кракові; організацією та проведенням славнозвісних «артистичних мандрівок». У сфері фортепіанної музики, яка наприкінці XIX ст. ще не набула поширення в Галичині, О.Нижанківський виступив «... як піонер нехитрої мініатюри», коломийкового попури «Вітрогони», появу якого дуже радо зустрів М. Лисенко, про що й написав особисто автору у листі з Києва (22 січня, 1891).

До талановитого роду Нижанківських налажав онук О.Й.Нижанківського дуже здібний баритон Олег Несторович Нижанківський, який провадив широку концертну діяльність у Англії (1957), виступав на оперних сценах Франції, Німеччини та Швейцарії (з 1963 року – соліст Великого театру в Женеві) .

До цієї плеяди можна також віднести й Омеляна Петровича Нижанківського (племінника О.Й.Нижанківського) – «цінного і поважного музику» (за словами С.Туркевич-Лукиjanович), викладача у Каїрській (1924–1928), а пізніше – Бернській консерваторіях. Як

піаніст і органіст він зробив вагомий внесок у популяризацію української музики у містах Західної Європи.

В особі Нестора Остаповича Нижанківського (сина О.Й.Нижанківського) українська музика мала одного зі своїх значних представників, який відіграв велику роль у становленні музичної культури на Галичині. Виступав як піаніст, концертмейстер, лектор і музичний критик газети «Українські вісті», викладав у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка клас фортепіано і теорії музики. У 1934 році з ініціативи Н.О.Нижанківського з метою захисту інтересів колег-музикантів, задля матеріальної і духовної їх підтримки, видання нот, музичних журналів, здійснення контролю за мистецьким рівнем різних музичних заходів було створено Спілку Українських Професійних Музик (СУПРОМ). Організація надавала також матеріальну допомогу музично обдарованим дітям з незаможних родин, які навчались у Вищому музичному інституті. З ініціативи СУПРОМу в 1937 р. почав видаватись журнал «Українська Музика», який інформував читачів про найважливіші події музичного життя Галичини, а також Радянської України. Окремо було складено також план пропаганди української музики (виступи по радіо, рецензії, статті). Організацію почергово очолювали Н. Нижанківський (1934-1936) і В. Барвінський (1936-1938).

За спогадами сучасників, найяскравішою сторінкою в активній і різнобічній діяльності Нижанківського було його сольне і ансамблеве виконавство. Характерними рисами стилю Нижанківського-піаніста, який за висловом галицького композитора В. Болтаровича, народився «...як то кажуть, «з руками піаніста» і вже як молодий студент опанував прекрасно фортепіан...» [3, с.3], були блискуча техніка та зріла мистецька інтерпретація виконуваних творів. Мистецтво фортепіанної гри він опановував у Музичному інституті ім.М.Лисенка під керівництвом М.Криницької (Львів) та Л.Колесси (Відень). Чудово володіючи інструментом, він завжди шукав нових засобів виразності, а улюбленою формою музичування була імпровізація на теми українських народних пісень, які відіграли значну роль у творчості митця. Він не просто творив, а «...жив найкращими соками народу – піснею». Саме «вона допомогла виробити композитору свій самобутній стиль, в якому органічно поєднуються глибока народність і високий композиторський професіоналізм».

Гра Н.Нижанківського справляла яскраве враження на слухачів найвищого рівня, про що, зокрема, у писав у своїх спогадах один з велетнів української культури, хоровий диригент і композитор Олександр Кошиць. Поранений під час війни у руку, Нижанківський повинен був, на жаль, відмовитися від професійної кар'єри піаніста-віртуоза, «...виллюючи зате всю тугу за неосягненою мрією у своїх фортепіанових композиціях...» [3, с.3]. Виступав у концертах у Львові, Відні, Празі, а також у містах Галичини: Станіславі, Самборі, Дрогобичі, Бориславі та ін. Виконував твори українських та зарубіжних композиторів, а також власні композиції («Прелюдія і фуга», «Коломийка», «Інтермеццо»).

В пам'яті шанувальників залишився блискучим концертмейстером і ансамблістом, у роботі був вимогливим. Ретельно опрацьовував фортепіанну партію, музичний і текстовий матеріал виконуваного твору. Виявляв тонке відчуття стилю, глибоке проникнення у сутність твору, вірне розуміння художньої інтерпретації. Акомпанував українським інструменталістам – віолончелісту Б. Бережницькому, скрипалям – В. Цісику, Є. Перфецькому та співакам – М. Менцинському, Р. Прокоповичу-Орленко, М. Голинському, В. Тисяку, М. Дуді, М. Сабат-Свирській, І. Синенькій-Іваницькій. Часто акомпанував Н.Нижанківський українській концертно-камерній співачці С.І.Нагірній, вокальну майстерність якої високо цінував. Про «знаменитий фортепіанний дострій д-ра Н. Нижанківського» писав С. Людкевич. «Незаступним», «одним із наших найліпших», «чи не найбільш кращим акомпаніатором того часу», «ідеальним» називали Н.О. Нижанківського В. Болтарович, Ант. Рудницький, В. Витвицький та І.Шмериковська-Прийма. Про справжню майстерність його як акомпаніатора та ансамбліста красномовно свідчить той факт, що у 1931 році був запрошений до спільних виступів з відомим у Європі тенором Орестом Руснаком, а у 1932 – видатною Соломією Крушельницькою.

А ось що пише про ансамблеве виконавство митця В. Барвінський, якому протягом останніх десяти років життя Н. Нижанківського (1930-1940) довелося перебувати «...в тісніших і більш багатобічних взаєминах з композитором, чим кому-небудь другому:

«...скрившись за скромну назву акомпаніатора, підніс цей «фах» до такого мистецького рівня, що став найбільш цінним співвиконавцем майже усіх наших вокальних, а також інструментальних виконавців. Кожний концерт чи вечір, де виступав Нижанківський як співвиконавець, мав незатертий відбиток його сольної мистецької індивідуальності. Не гордував теж віддати свої прислуги талановитим початківцям, з яких завжди зумів видобути максимум їх музично-виразової спроможності і на цьому місці виявив себе прекрасним педагогом та помічним приятелем їх, що посягали на перші лаври відтворчого мистецтва» [12, с.38].

Світлу пам'ять залишив Нижанківський у серцях своїх сучасників і як викладач. Учням запам'ятався рівним, доброзичливим відношенням, увагою, моральною підтримкою у скрутних обставинах і педагогічним тактом. Згадуючи про свого педагога одна з його учениць, зокрема, писала: «Він був незвичайно пристійний чоловік, людяної погідної вдачі, зчаста у великому поспіху заїздив на ровері на лекції фортепіяна, проводив навчання спокійно, без зайвої строгости і знаходив дорогу до наймолодших учнів усмішкою і неймовірним просто вирозумінням, і тому мав великі осяги: учні добре вчилися, шанували його і багато з них, хоча не стали віртуозами, ще й досі залюбки грають, згадуючи з великим признанням і пошаною його ім'я. Він був знаменитий педагог, не тільки композитор...»[8, с.2]. У вихованцях цінував не лише природну обдарованість і жадобу пізнання, а й незламність духу, міцність характеру, силу волі, вміння протистояти несприятливим обставинам, якими нерідко супроводжується творчий шлях митця-початківця. За спогадами студента Музичного інституту ім. М.Лисенка М.Скала-Старицького: «Йому (Н.Нижанківському – О.С) імпонувала особливо моя пильність, працьовитість в науці (він учив мене різні теоретичні предмети), а після конкурсу (як сам мені говорив)те, що я не заламався, не знеохотився, а й далі наполегливо працював. Все це піднесло мене на душі» [16,с.20].

Серед учнів Н.О.Нижанківського – Ігор Соневицький, Мирослав Скала-Старицький, Андрій Гнатишин, Євген Цісик, Роман Климкевич та ін. В особі своїх вихованців мав вдячних митців, які у своїй творчій діяльності доклали багато зусиль для відродження та популяризації творчої спадщини Учителя. Величезну і копітку, гідну подиву роботу по відновленню повного списку творів Нижанківського, який пропав у Празі в повоєнні часи проводив упродовж двадцяти років(!) І. Соневицький. Йому пощастило віднайти 80 відсотків творів композитора і врятувати таким чином ім'я поважного митця від забуття.

Творча спадщина Нижанківського невелика (понад 60 опусів), але вагома за своєю художньою цінністю. Основні жанри його творчості є камерно-інструментальна, вокально-хорова музика та твори для фортепіано, серед яких мініатюрні і масштабні композиції. Талант композитора проявився також і у сфері великої музично-драматичної форми (про виконання Нижанківським фрагментів з героїчної стрілецької опери та «Походу Ігоря на половців» пише, зокрема, у своїх спогадах В. Болтарович).

Найяскравіша сторінка творчості митця – фортепіанна. Н. Нижанківський відзначався високим знанням фортепіанної фактури, здібністю ґрунтовного опрацювання твору у найменших деталях і тому його опуси справляють враження «...поважних, продуманих і викінчених, наскрізь культурних творів». Вони вимагають від виконавців не лише експресивної гри, високої технічної майстерності, тонкого відчуття у відтворенні задуму, а й натхнення, подібного тому, яке переживав композитор у процесі творення.

Для фортепіанних творів композитора характерна значна активність розвитку музичної думки, висока художність, тонкий смак, проникнення в психологію людини, романтична піднесеність та мелодичне багатство. Вся його музика дихає красою та щирістю почуттів, вона йде з глибини серця і торкається потаємних струн душі. Його фортепіанні твори задумливо-журливі, благозвучні, сповнені експресії та внутрішнього динамізму. Приміром, натхненно-поетичний «Спомин», пройняте смутком та надією «Інтермеццо», ліричний «Вальс» (cis - moll), винятково пластична мелодика якого спонукала талановиту танцюристку Галину Голубовську-Болтарович до відтворення його у танці на одному з мистецьких зібрань у Львові (1934, квітень). Найяскравіший зразок індивідуального стилю

Н.Нижанківського представлено у програмній імпресіоністичній сюїті «Листи до Неї», яка увібрала у себе найсуттєвіші прикмети самобутності його художнього світогляду.

Водночас композитор належав до тих нечисленних митців, котрі плідно працювали у сфері поліфонічної музики. У музиці Нижанківського розвивається і епічна виразність, яка дуже яскраво проявилася у «Великих варіаціях на українську тему» (fis-moll) та «Прелюдії і фузі» (c-moll). Сповнені мистецької величі, довершені за формою, складні у технічному відношенні масштабні опуси потребують від виконавця виняткової майстерності.

Викладаючи в музичному навчальному закладі, Н. Нижанківський гостро відчував брак педагогічного репертуару і згодом подарував юним піаністам невеличкий альбом дитячих п'єс – «Фортепіанні твори для молоді», опублікований 1934 року у видавництві СУПРОМу. За словами В. Барвінського, цей інструктивно-педагогічний альбом був першим такого роду збірником у Галичині.

У передмові до першого видання композитор особливо підкреслює, що «...мета випуску – не тільки дати нашій молоді дещо з рідної й приступної для неї фортепіанної літератури, але й частинно виповнити в українському педагогічному репертуарі ту прогалину, яку в цій ділянці відчував у нас кожний із давна й відчуває її досі».

Цікавий штрих до творчого портрету Н.О.Нижанківського додає оточення митця. Високий світ мистецтва був напрочуд близьким для нього ще з дитинства, завдяки знайомству з найвизначнішими діячами української культури, з якими тісно спілкувався батько – О. Мишугою, С. Людкевичем, І. Франком, С. Крушельницькою. Значну роль в житті майбутнього композитора відіграли зустрічі з М. Менцинським. Враження від концертного виступу славетного співака справило значний вплив на розвиток особистості майбутнього композитора. Вирішальне значення щодо остаточного вибору професійного шляху мали і сумісні виступи з М. Менцинським.

У віденський період життя (1919 – 1923), під час навчання у Віденській Академії музики і драматичного мистецтва, де здобув ступінь доктора філософії, Н.О.Нижанківський спілкувався з українською композиторкою С. Туркевич-Лукіянович, яка була вже відома на той час як автор вокальних мініатюр та хорових творів, що звучали на концертах у Львові та Омеляном Нижанківським (останній – «... був дуже діяльний у студентському й громадському житті української колонії і влаштовував різні музичні імпрези»).

В австрійській столиці творча приязнь єднала Нестора Нижанківського з феноменальною піаністкою Любкою Колессою, вихованкою Луїса Терна, Еміля Зауера, Е.д`Альбера.

Молодий музикант брав участь у музичних вечорах, які щонеділі організовувала Л. Колесса і студював у неї приватно гру на фортепіано. Знайомство та навчання у знаменитій піаністки мали величезний вплив на його творчість. «Конгеніальній піаністці», як називали Л. Колессу сучасники, композитор присвятив деякі свої твори («З могою дневника» a-moll; «Відповідь на картку з Мадрида» g-moll, 1925). Для неї він також написав один із найцікавіших фортепіанних опусів – масштабні Варіації на українську тему або Великі варіації (fis - moll). Уперше твір прозвучав у виконанні піаністки на концерті, присвяченому пам'яті Т.Г.Шевченка у Відні (1923), згодом – під час її виступів у Львові (1925), Харкові (1927), Києві (1929) та Лондоні (1937). У виконанні Л.Колесси вперше у Львові (1925) прозвучала «Імпровізація на українську народну пісню» Н.Нижанківського, яку В.Барвінський визнав «цінним надбанням у нашій убогій фортеп'яній літературі ... працею поважного, непересічного в нас, багато обіцяючого таланту». З концертної естради в Італії (Мілан, 1924) звучала у виконанні Л.Колесси «Прелюдія і fuga» Нижанківського. Піаністка надзвичайно вимогливо ставилася до компонування своїх концертних програм і включала в них лише перлини світової фортепіанної музики, тож виконання творів Н. Нижанківського принесло молодому композиторові визнання його мистецького хисту і популяризацію творів на теренах України і Західної Європи.

Зростанню професійної майстерності Н.О.Нижанківського, формуванню його творчої особистості сприяло також спілкування з визначними майстрами-одномудцями під час роботи у Високому Педагогічному Інституті імені М.П.Драгоманова у Празі (1923-1929). Згадаємо ці імена – Ф.Якименко (перший декан музично-педагогічного відділу),

В.Барвінський, З.Лисько, Д.Чижевський, Ф.Шешко, В.Січинський, В.Сімович, Д.Левитський.

Творчі стосунки і спільність спогадів про Олександра Кошиця єднали Н.О.Нижанківського з однією з перших у світі жінок-диригентів Платонідою Россиневич-Щуровською. «Це була цікава особа, – пише у своїх спогадах про Щуровську молодший товариш Нижанківського Павло Маценко. — Хоч її, як субдиригента Кошиця, не всі капеляни любили, але коли вона в гурті своїх друзів і студентів згадувала Кошиця і його диригування, їй попросту бракувало слів. Вона затиналася, шукаючи слово для точної думки. Вона вважала, що Кошиця післав Бог для рятунку українського народу з духовного боку. Вона ширила славу про нього, коли вступила до консерваторії, а потім і до університету в Празі. Вона і вмирала з іменем Кошиця на устах». [11, с.22-23] Колишній помічниці визначного диригента Української республіканської капели композитор присвятив цікавий за змістом та фактурою фортепіанний опус «Спомин» (h-moll). Під диригуванням П. Щуровської 19 грудня 1925 року в Празі на святі патрона Педагогічного Інституту імені М. Драгоманова було вперше виконано хорівий твір Нестора Нижанківського «Гей, не дивуйтесь», заклик до братів-слов'ян (G-dur) для мішаного хору а капела та соло баритона в супроводі фортепіано (соло баритона виконував П. Маценко, акомпонував Н.Нижанківський).

Дружні і творчі стосунки єднали Н. Нижанківського з талановитим виконавцем і пропагандистом української фортепіанної музики Романом Савицьким, який після закінчення навчального закладу ім. М. Лисенка, де на думку В. Барвінського, «...був справжньою окрасою інституту», вдосконалював свою піаністичну майстерність у Празькій консерваторії в класі В. Курца. Це був піаніст-віртуоз «...чистої, ясної, «кришталевої» манери гри, яка відзначалася яскравим концертним апломбом».[9,с.22] Його гру слухали А. Габа, Б.Барток, В. Новак, А. Рубінштейн, Д. Шостакович, Б. Лятошинський. Савицький вражав не лише вишуканістю гри, сценічною зовнішністю, а й елегантністю манер у повсякденному спілкуванні. Харизма його творчої особистості була настільки вражаючою, що навіть у зрілі свої роки він мав винятковий вплив на оточення: «...старші учениці фортепіану дуже пильно вправляли, а старші панні – молоділи» [15, с.8]. Р. Савицький був учасником першого виконання Фортепіанного тріо Н. Нижанківського у Празі. Як виконавець цього опусу брав участь і у вшануванні пам'яті Нижанківського у жовтні 1942 року. Твори композитора, поряд з фортепіанними опусами В. Барвінського, М. Колесси та ін. посядуть постійне місце в концертному репертуарі піаніста та його учнів і звучатимуть не лише в Україні, а й в різних країнах світу: Німеччині, США, Польщі, Чехословаччині, Франції, Канаді.

Плідна, багатогранна мистецька діяльність Н.О.Нижанківського на Галичині отримала високу оцінку авторитетних діячів та музикознавців (В.Барвінського, А. Рудницького, І.Соневницького, В.Болтаровича, М.Грінченка, А.Ольховського, Ю.Булки, Л.Кияновської, Н.Кашкадамової та ін.). Вишукані фортепіанні опуси митця звучали у виконанні як видатних вітчизняних піаністів (І.Негребецької, Г.Левицької, М.Крушельницької, Н.Сапруна, М.Драгана, Й.Ерміня та ін.), так і визначних піаністів українського зарубіжжя (Д.Гординської-Каранович, Л.Колесси, Р.Савицького, Б.Максимовича, Т.Гриньків, М.Барабаша, Л.Жук та ін.).

Органічною складовою сучасних педагогічних програм учнівської молоді різного віку є значущі з художньої точки зору фортепіанні твори Н.Нижанківського. Сповнені краси, вони викликають замилювання і промовляють не лише до окремо взятого фахівця, а й до будь-якого слухача своїм ширим словом і сприяють формуванню відчуття прекрасного у широких колах шанувальників вітчизняного фортепіанного мистецтва. Набули матеріального змісту слова В. Барвінського, які він сказав про Нижанківського у 1940-х роках щодо передчасної смерті свого друга: «Не перестав бити повний непереможного життя ритм його музичних творів... не замовкла музична мова духовної спадщини, а все будуть дзвеніти його прекрасні мелодії...»[1,с.74-75].

Література

1. Барвінський В. Статті та матеріали.- Дрогобич, 2000. – С.74-75.
2. БЕН. Вшанування пам'яті Нестора Нижанківського // Краківські вісті:

- Український щоденник. - 1942. - 10 жовтня. №225 - С. 4.,
3. Болтарович В. В перші роковини смерти Нестора Нижанківського // Краківські вісті: Щоденник. - 1941. - 27 травня. - С.3
 4. Грінченко М. О. Музикальна творчість і музикальний фольклор західної України // Радянська музика. - 1939. - № 6. - Листопад-грудень. - С. 27.
 5. Залеський О. Мала українська музична енциклопедія.- Мюнхен, 1971
 6. Кашкадамова Н. Роман Савицький - піаніст і педагог // Музика, - 1991. - № 4. - Липень-серпень. - С. 21.
 7. Кашкадамова Н. Фортеп'янне мистецтво у Львові. Статті. Рецензії. Матеріали. – Тернопіль, СМП «Астон», 2001
 8. Коленська Л. Голубі листи // Свобода. - 1973. - 21 липня. - С. 2
 9. Криштальський О. Львівська школа піаністів // Музика. - 1995. - № 4. - Липень-серпень. - С. 22.
 10. Купчинський Р. Незабутня могила. В треті роковини смерти Нестора Нижанківського // Краківські вісті: Український щоденник. - 1943. - 11 квітня. – С.4.
 11. Маценко П. Музиколог, композитор і громадський діяч. - Видання Українського Національного Об'єднання Канади. - Торонто, 1992. - С. 22-23.
 12. Ніколаєва А. Піаністи-концертмейстери Галичини в культурнотворних процесах І пол. ХХ століття // Науковий вісник НМА України ім. І.Чайковського. - Вип. 55: Маловідомі та забуті сторінки музичної історії України: Збірка статей. - К., 2006. - С. 38.
 13. Ольховський А. В. Музика Західної України // Радянська музика. - 1939. - №5. - Вересень-жовтень. С. 10.
 14. Рудницький Антін. Про музику і музик. - Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. - С. 212..
 15. Савицький Р. (молодший). «Мій тато». Крізь далековид сина // Українська музична газета. - 2000. - № 3 - Липень-вересень. - С. 8.
 16. Скала-Старицький М. Автобіографічні нариси.- Львів, 2000. - С. 20,21.
 17. Соневицький І. Композиторська спадщина Нестора Нижанківського- // Записки НТШ. - Т. ССХХУІ. Праці музикознавчої комісії. - Л., 1995. - С. 335, 341, 347.

УДК 37.036:7

Отич Д.

СУТНІСТЬ ВИКОНАВСЬКОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

В статтє определено философскую, психологическую, социологическую, педагогическую и искусствоведческую сущность индивидуальности. Выявлены особенности ее понимания каждой наукой. Осуществлен критический анализ философских подходов к пониманию сущности и содержания индивидуальности. Обоснована взаимосвязь исполнительства и исполнительской индивидуальности музыканта, которая предопределяет его исполнительский стиль, исполнительскую манеру, трактовку музыкального произведения, особенности его собственного прочтения т.д.

Ключевые слова: *индивидуальность, исполнительская индивидуальность, единичное, общее, особенное; исполнительство.*

The article identifies the philosophical, psychological, sociological, pedagogical and artistic essence of individuality. Peculiarities of it understanding of each science. Performed critical analysis of philosophical approaches to understanding the essence and content of individuality. Substantiated the relationship of music from the individuality of the performing musician, which predetermines its performing style, performance style and interpretation of music, especially his own reading etc.

Keywords: *personality, individuality, individual, General, especial; performance.*